

บทที่ 7

จิตรกรรมสีฝุ่น (TEMPERA PAINTING)

การวาดภาพด้วยสีฝุ่น (TEMPERA PAINTING) Tempera หมายถึง สสารหรือวัตถุที่ใช้เป็นตัวผสมผสานผลสี ความหมายในทางปฏิบัติโดยทั่วไปตัวกลางที่ใช้ในการผสมสีนี้ทำจากไข่ สีฝุ่นมีคุณสมบัติแห้งเร็วหรือแห้งอย่างทันทีทันใด เมื่อระบายลงไปแล้วมีสิ่งผิดพลาดอาจจะขูดออก ทั้งได้โดยง่าย สีฝุ่นสามารถนำไปดัดแปลงใช้ได้หลายวิธีซึ่งสีอื่น ๆ ทำไม่ได้

ภาพสีฝุ่นที่ผสมไข่แดงเขียนจะได้ความรู้สึกอ่อนนุ่ม, ละเอียดย และไม่เกิดรอยคล้ำหมอง มัวลงตามกาลเวลาดังที่พบในภาพเขียนสีน้ำมัน

ศิลปินหรือช่างเขียนในปัจจุบันอาจจะมี ความคุ้นเคยกับการใช้สีประเภทอื่น ๆ ที่ให้ความสะดวกรวดเร็วมาก เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีอะครีลิค การใช้สีฝุ่นดูเหมือนจะเป็นสิ่งยุ่งยากสำหรับเขา แต่ก็มีศิลปินจำนวนไม่น้อยที่ยอมปรับตัวตามเทคนิคและวิธีใช้ของสีฝุ่น ถึงแม้ว่าจะต้องเตรียมสีเอง เตรียมตัวผสมเองหรือเตรียมสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายด้วยตัวเอง แต่ก็ดูจะเป็นการคุ้มค่ากับความมีคุณค่าของภาพเขียนที่ได้รับ

จุดกำเนิดของสีฝุ่นยังไม่มีข้อยืนยันได้แน่นอน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า ในยุโรปได้เป็นจุดวางรากฐานเริ่มแรกของการใช้สีชนิดนี้ ซึ่งมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 งานจิตรกรรมสีฝุ่นในยุคเก่า ๆ มักจะพบในงาน 2 ประเภทคือ งานจิตรกรรมฝาผนังขนาดใหญ่ และงานเขียนภาพประกอบในคัมภีร์ต่าง ๆ ในศิลปะแบบ Byzantine และ Romanesque ได้ใช้แผ่นทองคำเปลวประกอบกับงานสีฝุ่นจนถึงศตวรรษที่ 15 เมื่อศิลปะแบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) เป็นที่นิยมมากขึ้น ศิลปินได้เลิกใช้ทองลงพื้น แต่ใช้เกสโซ (Gesso) ลงพื้นแล้วใช้สีฝุ่นระบายลงไปเลย

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 15 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการเขียนรูปไปสู่การใช้สีน้ำมัน ซึ่งถูกนำมาเผยแพร่ในอิตาลีและประเทศอื่น ๆ จากเนเธอร์แลนด์ การเขียนภาพสีฝุ่นก็มีใช้ว่าจะหมดไป แต่ได้มีการพัฒนาโดยการเพิ่มน้ำมันลงในส่วนผสมของไข่แดง ทำให้ภาพเขียนสีฝุ่นในยุคนี้มีลักษณะพิเศษไปจากยุคก่อน ๆ

มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการใช้สีฝุ่นที่แตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัย ว่าวิธีไหนจะถูกต้อง ดูเหมือนว่าการใช้ไข่ผสมเพียงอย่างเดียวจะเป็นที่ใช้กันมาที่สุด ซึ่งอาจมีต้นกำเนิดมาจากการ

ทดลองค้นคว้าของ Giotto (1266 - 1339) และอาจสรุปได้ว่าช่วงนั้นการเขียนภาพสีฝุ่นได้เป็นที่นิยมสูงสุดเคียงคู่กับศิลปะการเขียนภาพสีปูนเปียก

สีฝุ่นเป็นที่นิยมในทวีปอเมริกานานถึงสองร้อยปี ยุโรปสมัยศตวรรษที่ 19 มีการใช้สีฝุ่นในเยอรมันนี้ โดย Bocklin (1827 - 1901) ในยุคสมัยเดียวกันนั้นเองก็มีจิตรกร ชาวอังกฤษ ชื่อ Samuel Palmer (1805-81) จิตรกรชาวฝรั่งเศสชื่อ Moreau (1826-98) และจิตรกรชาวออสเตรียชื่อ Klimt (1862 - 1918) ได้สร้างผลงานไว้หลายชิ้นโดยใช้สีฝุ่น นอกจากนี้ยังมีจิตรกรร่วมสมัยอีกหลายคนได้ใช้สีฝุ่นสร้างผลงานจิตรกรรมอีกมากมาย เช่น Ben Shahn (1898 - 1969) Andrew Wyeth (1917 -) Edward Wadsworth (1899 - 1949) และ Bernard Cohen (1933 -)

ระนาบรองรับสำหรับสีฝุ่น (SURFACES)

ระนาบรองรับหรือวัสดุที่ใช้เป็นแผ่นรองในการระบายสีฝุ่นลงไปมีหลายชนิด แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวัสดุที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

1. ผ้าใบ (Canvas) ผ้าใบสำหรับเขียนด้วยสีฝุ่นจะต้องเป็นผ้าใบเนื้อละเอียด คุณภาพดี และควรผนึกผ้าใบนี้ลงบนแผ่นไม้ แผ่นไม้ที่จะนำมาใช้นี้จะต้องเป็นไม้แก่ที่ไม่บิดงอหรือใช้แผ่นอัดชนิดไม่บิดงอ

2. แผ่นไม้ (Panels) สีฝุ่นสามารถเขียนลงบนแผ่นไม้ที่เตรียมพื้นผิวมาอย่างดี เช่น แผ่นไม้เนื้อแข็ง ไม้อัด กระดาษอัด ก่อนนำมาใช้ควรขัดผิวด้านให้เรียบ ด้วยกระดาษทรายเบอร์ละเอียดและใช้แปรงปัดให้สะอาดเพื่อทาสีลงพื้น

การเตรียมพื้น (Gronds)

การเตรียมพื้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดและเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดในการเขียนภาพสีฝุ่น ไม่ว่าจะใช้ระนาบผ้าใบหรือแผ่นไม้ จะต้องลงกาวก่อนจะทาสีลงพื้น กาวนี้ได้มาจากส่วนผสมของ กาวหนังกระต่าย 1 ส่วน ต่อน้ำ 10 ส่วน กาวหนังกระต่ายเป็นกาวที่มีคุณภาพดีที่สุดสำหรับลงพื้นกาว แต่มีราคาแพง สีลงพื้นที่ใช้ควรจะเป็นเกซโซ (Gesso)

การลงเกซโซ อาจจะลง 3 - 6 ครั้ง และรอให้แห้งสนิทสองสามวัน หลังจากนั้นขัดด้วยกระดาษทรายเบา ๆ เมื่อลงพื้นเสร็จแล้ว ใช้กระดาษพู่ฟลูมวางซ้อนกันไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ไม้โค้งงอได้

สี (PAINTS)

สีฝุ่นเป็นสีที่ได้จากการผสมของผงสีกับสารละลายของไข่ที่มีสัดส่วนเท่า ๆ กัน โดยประมาณ สีฝุ่นมีสีต่าง ๆ ให้เลือกมากมาย คือ ประมาณอย่างน้อยที่สุด 50 กว่าสี สีที่มีคุณภาพดีและไม่มีสีอื่นเจือปน โดยเฉพาะยิบซัมจะเป็นสีที่สดใสและคงทนดี สีชุดเล็กที่สุดควรประกอบด้วย

- Titanium White
- Yellow Ochre
- Indian Red
- French Ultramarine
- Burnt Umber
- Lamp Black

ในเรื่องของสีนั้นมี 3 ขบวนการใหญ่ ๆ คือ

1. การเตรียมสี (Pigment Paste) โดยผสมผงสีด้วยน้ำกลั่นแล้วเก็บไว้ในขวดเล็ก ๆ
2. ตัวผสมชนิดไข่แดง (Egg yolk tempera) เตรียมจากไข่แดงของไข่ไก่สด ๆ โดยเจาะเอาเฉพาะน้ำไข่แดงเท่านั้น ส่วนเนื้อเยื่อบาง ๆ ที่หุ้มไข่แดงให้ทิ้งไปเสีย ผสมน้ำไข่แดงกับน้ำกลั่นหรือน้ำต้มที่ทิ้งไว้ให้เย็นแล้ว ส่วนผสมที่ได้จะเป็นตัวผสมที่บริสุทธิ์อันจะทำให้สีที่ผสมลงไปสดใสและสะอาดที่สุด

3. การผสมสี (Mixing tempera with pigment) การผสมสีใช้ได้ทั้งบนแผ่นกระจกและงานผสมสี โดยการเทสีที่ผสมน้ำไว้ในขวดลงในจานสีและหยดตัวผสม ซึ่งในที่นี้คือน้ำ ไข่แดงลงผสมกันในอัตราส่วนเท่า ๆ กัน โดยประมาณ เสร็จแล้วใช้เกรียงคนให้เข้ากัน ถ้าต้องการผสมสีใดสีหนึ่งในปริมาณมาก ๆ ก็อาจผสมในถ้วยหรือจานเฉพาะแต่ละสีก็ได้

การทดสอบว่าสีที่ผสมมีสภาพการใช้งานได้หรือไม่ ทำได้โดยหยดสีลงบนกระจกที่สะอาด เมื่อสีแห้งแล้วสามารถลอกเป็นแผ่นบาง ๆ ออกมาได้ แต่ถ้ามีการฉีกขาดหรือเป็นขุย ๆ แสดงว่าจำเป็นจะต้องเพิ่มปริมาณของไข่แดงให้มากขึ้น สีที่ผสมกับไข่ นั้น เมื่อผสมเสร็จแล้วควรจรรีบนำไปใช้ทันที และสีที่ผสมไข่แล้วจะมีอายุเพียง 1 วัน หลังจากนั้นสีจะเสีย

การผสมสีฝุ่น	ผงสีฝุ่น - น้ำกลั่น		น้ำไข่แดง - น้ำกลั่น
	เขย่าเข้ากันให้ดี 1 ส่วน	+	ตีคนเข้ากันให้ดี 1 ส่วน

อุปกรณ์สำหรับสีฝุ่น (EQUIPMENT)

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเขียนภาพสีฝุ่น มีดังนี้

1. แปรง ใช้แปรงชนิดใดก็ได้ แต่ต้องมีขนที่นุ่มเพียงพอที่จะสามารถทาสีได้ เรียบบาง และสม่ำเสมอ แปรงที่ใช้ควรมีขนาดหน้าแปรง 1 นิ้ว , 1/2 นิ้ว , 2 นิ้ว , 3 ,
2. พู่กัน พู่กันสีน้ำหรือพู่กันสีน้ำมัน สามารถนำมาใช้กับงานสีฝุ่นได้ พู่กันที่จำเป็นคือ ชนิดแบน, ชนิดกลม, และชนิดปลายแหลมเล็ก
3. ภาชนะผสมสี งานผสมสีแบบแผ่นแบบเรียบเหมาะสำหรับผสมสีที่ยังเล็ก ๆ อยู่ โดยใช้เกรียงช่วยปาดผนังให้เข้ากัน งานผสมสีแบบเป็นหลุมเหมาะสำหรับผสมสีหรือเตรียมสีให้พร้อมที่จะระบายได้เลย ถ้วยแก้วหรือถ้วยเคลือบเหมาะสำหรับผสมสีปริมาณมาก ๆ โดยใส่ถ้วยละ 1 สี
4. เกรียง ควรใช้เกรียงพลาสติกในการผสมสี ส่วนเกรียงโลหะใช้สำหรับตักสี
5. อื่น ๆ เช่น แก้วใส่น้ำล้างพู่กัน หลอดดูดยาหยอดตาสำหรับดูดสีและไข่แดงจากขวดแก้วออกมาผสมกันในจานสี ผ้าเช็ดมือสำหรับทำความสะอาด ฟองน้ำหรือเศษผ้าสะอาดใช้ลงสีแทนแปรงได้ ช้อนใช้คน

กรรมวิธีการเขียนภาพสีฝุ่น (TECHNIQUES)

การร่างภาพ (Under Drawing) การร่างภาพก่อนลงสีทำได้โดยใช้ดินสอด่านชนิดดี ซึ่งลบออกได้ง่าย

การลงสี (Applying Paint) การระบายสีฝุ่นจะต้องระบายอย่างบาง ๆ จะลงทีนไปที่ชั้นก็ได้ แต่ความหนาที่รวมกันแล้ว ถ้าหนาเกินกว่า 1/32 นิ้ว (1 มม.) มักจะหลุดร่วนออกได้ง่าย

ถ้าต้องการลงสีบางงานให้บางมาก ๆ ควรเตรียมส่วนผสมของไข่ 1 ส่วน ละลายกับน้ำกลั่น 15 ส่วน เพื่อใช้ผสมสี ส่วนผสมในอัตราส่วนนี้จะช่วยให้เกาะกับพื้นและบางเรียบเสมอกันตลอดพื้นที่ที่ระบาย และส่วนผสมนี้ยังใช้ลงเคลือบภาพหลังจากที่เขียนเสร็จแล้ว เพื่อให้ภาพทั้งหมดดูรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียว

สีฝุ่นมีวิธีลงสีหลายวิธี ซึ่งผู้ใช้จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับลักษณะของงานแต่ละงาน วิธีระบายสีฝุ่นไม่จำเป็นต้องยึดกฎเกณฑ์แบบสีน้ำ เพราะพื้นผิวบางอย่างจะเกิดขึ้นได้จากการลงสีฝุ่นทับซ้อนกันจนหนาเกินไป เพราะจะเกิดปัญหาการแตกร่อนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การใช้แปรงแห้ง (Dry brush) เป็นเทคนิคการระบายสีฝุ่นที่มักจะใช้ได้ผลดี โดยการ ใช้พู่กันจุ่มสีแล้วเช็ดสีออกจากพู่กันให้เกือบหมด จึงนำมาระบายสีที่มีอยู่บ้างนั้นจะถูกย้ายให้เกิด เป็นรอยเส้นขนานกัน

เทคนิคการระบายสีอีกวิธีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การระบายเป็นเส้นไขว้ตัดกัน (Hatching) คือ การลงสีเดี่ยวหรือหลายสีให้กลมกลืนด้วยวิธีใช้เส้นขนานไขว้ตัดกันไปในทิศทางเดียวกัน วิธีนี้สร้างผลทางด้านสายตา โดยแสดงให้เห็นความกลมกลืนของสีในวิธีที่แตกต่างไปจากการลง สีแบบเรียบ ๆ

การแสดงแสงเงาและลักษณะพื้นผิบบางอย่าง ทำให้เกิดได้โดยใช้วิธีป้ายหรือแตะเป็นจุด (Stippling) วิธีนี้อาจจะใช้เวลามากแต่ก็สามารถควบคุมการลงสีได้ตามที่ต้องการ ส่วนอีกวิธีหนึ่ง ที่ทำได้รวดเร็วกว่าการแตะเป็นจุดคือ การเคาะหรือดีดสีจากพู่กัน (Splattering) วิธีนี้ใช้ได้ผลดี กับงานผืนผ้าใบหรือแผ่นกระดาษ เพราะต้องวางผ้าใบลงบนพื้นทราย แล้วใช้กระดาษ หนังสือพิมพ์ปิดกันส่วนที่ไม่ต้องการให้ดีดสีไว้ แล้วใช้พู่กันหรือแปรงจุ่มสีมาเคาะที่ฝ่ามือ หรือ อาจจะใช้นิ้วมือดีดขนแปรงก็ได้ สีจะกระเซ็นออกไปติดเป็นเม็ดเล็ก ๆ หรือจุดของสีมากมาย

แม้สีฝุ่นจะมีคุณสมบัติแห้งง่าย แต่เนื้อสียังคงนุ่มอยู่นานหลายเดือน และต้องดูแลอย่างดี ควรปิดภาพด้วยแผ่นกระจกให้ห่างจากพื้นผิว $\frac{1}{4}$ นิ้ว เป็นเวลา 1 ปี จึงจะถือว่าแห้งสนิทดี

